թերու մէջ ֆրանսերէն լեզուով «La Semaine Egyptienne»ի, «La Réforme»ի և «La Réforme Illustrée»ի, «La Bourse Egyptienne»ի, «La Revue des Conférences en Orient»ի մէջ, և Եգիպտոս հրատարակուող յոյն և հայ լրագիրներու մէջ, ինչպէսիք են «Tachydromos», «Արեւ», «Յուսաբեր», Կ. Պոլսի «Աքշամ»ը և Ամերիկայի, Յունաստանի և ուրիշ քաղաքներ լոյս տեսնող հայ թերթերու և լրագիրներու մէջ՝ ուր հայ գաղութներ կան»: —

Այս տողերն ստորագրած է J. de Manasse «La Semaine Egyptienne» թերթին մէջ (1938, թ. 1-2) առթիւ 1937ի Դեկտեմբերին Գահիրէի մէջ տեղի ունեցած գեղարուեստական ցուցահանդէսին, որուն կը մասնակցէին Զօրեանէ զատ ուրիշ հայ նկարիչներ ալ, որոնց ցուցադրած գործերը կը տեսնուէին յատուկ ցուցակներու մէջ: Մենք հաճոյքով տեսանք հոն օտարներու քով իրենց պատուաւոր դիրքով Գրիգոր Մկրտիչեանը իր «Nature morte»ով: Գ. Մկրտիչեան յառաջադէմ նկարիչ մ'է՝ որ Պալինթ հունգարացի նկարչին ձեռքին տակ և ինքնօգնութեամբ զարգացած է:

Ժիրայր Բաղամուշեան ալ խոստումնալից երիտասարդ նկարիչ մը, որ ցուցադրած էր՝ ինքնանկար մը, ծաղիկներ և Մահմուտիէ ջրանցքը:

Ասոնցմէ զատ Եգիպտոսի լրագիրները յատկապէս զբաղեցան Տիկին Տորիա Կամսարականի արձաններով: Սա բաւական անուն հանած է իբրեւ ճարտար արուեստագէտ, աշակերտած Բարիզի համբաւաւոր Պուրտէլի: Իրմէ ցուցադրուած էին՝ Մայրութիւն, Կիսարձան մը, ջրկիր, պտղակիր, ծաղկեկիր, և դիմքեր՝ որեւէ կնոջ մը և օր. R.ի:

Իսկ Զօրեանի ցուցադրածներն էին, Գահիրէի հին տուներ, Վարդեփոռեց, Գահիրէ-Մըզկիր, Փորձեր, և Պարի տարազով՝ զոր հրատարակեցինք արդէն:

ԽՄԲ.

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Անշուշտ ներկայացման չի կարօտիր մեր այս երիտասարդ տաղանդաւոր արուեստագէտը. մէկէ աւելի անգամներ Բազմավէպի էջերուն մէջ երեւցաւ ան իր նկարագրով, արուեստին երախայրիքով՝ որ խոստումնալից էր: Իտալիայէն Զուիցերիա փոխադրուած էր ան քանի մը տարիէ ի վեր, և ամէն անգամ որ նոր ցուցահանդէս կը սարքէ իր պաստառներուն՝ նոր փայլով ու յղացումներով կը ներկայանայ՝ արուեստասէրներու ու արուեստագէտ բազմութեան մը ուշը գրաւելով:

Այս տարի Փետրուարին վերջերը Ժընեւի մէջ տուաւ իր ցուցահանդէսը: Բեղուն և խնամոտ արտադրողի իր անունը արդէն կարգն անցած ըլլալով տեղւոյն միջազգային հասարակութեան՝ հմայած էր շատեր, որոնք անգամ մ'ալ հաստատուեցան իրենց համոզման մէջ թէ ապագայ ունեցող արուեստագէտ մ'էր Մութաֆեան և պատիւ բերող իր ազգին ու Մխիթարեաններուն՝ որոնք չէին սխալած զինքը Մուրատեան Թօշակաւոր սաներու կարգը դասած ըլլալու:

Մութաֆեան իր ապրած միջավայրի բնութիւնն էր պատկերացուցած այս անգամ՝ բացի մէկ երկու դիմանկարէ և պատկերէ մը. հմայքոտ տեսարաններ Լեմանի լճէն և Հռոն գետէն: Ինչպէս լաւ կը խորհրդածէին դիտողներէն շատեր, Եւրոպական գեղարուեստի գծերուն տակ՝ Արեւելքցիի բանաստեղծութիւն մը կը տարածուէր, երազներու և հեքեաթներու աշխարհէն յատուկ գծերը որ չափի և ձեւի միօրինակութիւնը կը կոտրեն:

Ուրախ ենք որ հայ անունը իր պատուին մէջ է այդ հմայքոտ լճերու ափին՝ շնորհիւ Մութաֆեանի և նմաններուն:

Այս գնահատական տողերը մամուլին յանձնած պահուն՝ կը մաղթենք և վստահ ենք որ Մութաֆեան միշտ պիտի բարձրանայ դէպի արուեստի կատարելութիւն՝ նորանոր յաղթանակներով:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

ՀԱՅՈՒՀԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌՋԵՒ. Հ. Վարդան Հացունւոյ, Տպ. Վենետիկ, 1837.

Իր տեսակին մէջ եզակի, հարուստ և լուրջ աշխատութիւն մը, զոր ի լոյս ընծայած է Վենետկոյ Մխիթարեան միաբանութեան երեւելի գիտնականը՝ Հայր Վարդան Վ. Հացունի:

Աւելի քան յիսուն տարի բանասէրները ժխտական գործ կատարեցին հայ իրականութեան մէջ: «Ժխտական» ըսելով չեմ ուզեր թերագնահատել ճշմարտութիւնը երեւան բերելու ձգտող ճիգերը: Ճշմարտութիւնը, որքան ալ դառն ըլլայ, միշտ նախամեծար համարելի է փառաւոր սուտէն: «Ժխտական» կ'ըսեմ՝ որովհետեւ խախտեցին, տեղափոխեցին նախ Խորենացին, յետոյ՝ Եղիշէն, և չեմ գիտեր կարգը որո՞ւ պիտի գայ:

Իրաւունք ունի՞ն...: Իրականութիւնն այն է որ դասական մեր մատենագիրները՝ իրենց պատուանդաններուն վրայ – նոյն միջավայրին և ժամանակին մէջ – հաստատուն և բարձր, աւելի սրտապնդիչ և սիրելի էին:

Այն գաղափարը՝ թէ ոսկեդա՛ր մը ունեցած ենք, հոյլ մը պանծալի մտաւորականներ արտադրած ենք՝ գրոց գիտւոյն առընթեր, մտաւորականներ՝ որոնց շնորհիւ ապահոված ենք հայ մշակոյթին փրկութիւնը, հպարտութեամբ կը տոգորէր մեր սիրտը:

Մինչդեռ Խորենացին քշելով իններորդ դար, Եղիշէն՝ եօթներորդ դար, Կորիւնը՝ այս դար, Եզնիկը՝ այն դար, օր մը պիտի հարցնենք՝ «ունեցա՞նք թէ չունեցանք Ոսկեդար»:

Հայր Վարդան Վ. Հացունի կը հաւատայ թէ ունեցանք ոսկեդար: Յիրաւի իր պատկառելի գործին երկու հարիւր քսան չորս աղբիւրներուն մէջ՝ պատուի տեղն ունին մեր բոլոր երէց և կրտսեր թարգմանիչները:

«Հայուհին պատմութեան առջեւ» ժամանակակից հայ բանասիրութեան պատմութեան մէջ իւրայատուկ դիրք կը գրաւէ իր ոչ-ժխտական հանգամանքով:

Շինարար, սրտապնդի՛չ երկասիրութիւն, մանաւանդ մեր այս վարատական և յուսահատ օրերուն մէջ:

Հ. Վարդան Վրդ. իր լուսարձակը պտտցուցած է նախընթաց բոլոր դարերուն վրայ, և մթամած անցեալէն, նման անպարագիծ ծովէն, կարծես մոգական գաւազանի մը հարուածով, բարձրացուցած է հայուհին, իբրեւ յաւերժահարս:

«Եթէ ուզէինք չափել հին հայ կինը վերջին գաւառացի հայուհւոյն վրայ, – նայելու չենք ներկայ յեղաշրջման շրջանին – որոյ բալուց մէջ խտացած է օտար բազմադարեան բռնութեան պարտադրած անձուկ ու նկուն կեանքը, գրեթէ իբրեւ աղախին մ'ամուսնոյն, և անջատ ընկերութենէն, մերթ և ընտանեկան սեղանէն, և կամ եւրոպաբնակ հայ կնոջ վրայ, որ ընդ-օրինակեց արեւմտեան բարքը, և այն իսկ ըմբռնած ձեւով ու չափով, մեծապէս պիտի սխալէինք, մեր տեսութեանց մէջ: Հարկ է իսկական հայուհին որոնել պատմութեան մէջ և հոն միայն»: (Հ. Վ. Հացունի, Յառաջաբան):

Ի՞նչ մխիթարական յայտնութիւն:

Ուրեմն «Larousse»ի մէջ մեր տեսած «շալվար»ով հայուհին վաւերական չէ. ուրեմն եւրոպական մեծ մայրաքաղաքներու մէջ օտարուհիները կապկող, ծեքծեքուն հայ կիները՝ այլասերածներ են:

Ի՞նչ մխիթարական յայտնութիւն:

Հայր Վարդան իր մօտ կանչած է իտալացի նկարիչ Վանդելլին, և, յեցած մատենագրական տեղեկութեանց վրայ, միասին վերարտադրած են հայուհին, ինչպէս որ էր հինգերորդ դարուն:

Նկար մը՝ որ կը զարդարէ հատորին առաջին էջը: Գլուխ գործոց մը:

Չեմ նկարագրեր, որովհետեւ կը վախնամ զայն եղծանելէ: Պէտք է տեսնել:

Այսչափ միայն ըսեմ՝ որ այդ Հայուհին չեմ փոխեր ժամանակակից ո՛չ մէկ ֆրանսացի, անգլիացի, գերմանացի, իտալացի, ամերիկացի ազնուականուհիներու հետ:

Եւ խորհի՛լ որ մեր նախամայրերը հասեր են ճաշակի այդ նրբութեան երբ և ո՛չ իսկ գոյութիւն ունէին ներկայ աշխարհավար, մեծ և քաղաքակիրթ ազգերը:

Այս նկարը տեսնելէ անմիջապէս ետք հոգիիդ վրայ արեւ կը ծագի կարծես և առողջ ախորժակով մը իրարու ետեւէ կը կարդաս հատորին 19 գլուխները, յառաջաբանը, վերջաբանը, 470 էջ:

Նախ կը սորվիս թէ հայ կինը ինչպէս կը սնանէր և կը դաստիարակուէր, հետզհետէ զայն կը ճանչնաս տանին կեանքի մէջ, ամուսնութեան մէջ, մայրութեան մէջ, ընկերութեան մէջ, վայելչագիտութեան մէջ, եկեղեցւոյ մէջ, բա-

digitised by A.R.A.R.@